

'Ons hele systeem is gebaseerd op wantrouwen', zegt CDA-Kamerlid Jan Jacob van Dijk

Economische crisis is ook morele crisis

ACHTERGROND

Om uit de crisis te komen, moeten we niet alleen kijken naar de overheid en de markt.

Van onze verslaggever

Pieter Klok

ROTTERDAM Roel Kuiper, hoogleraar christelijke filosofie in Rotterdam, was geschokt toen hij *De aarde is plat* van Thomas Friedman las. In dit standaardwerk over de mondialisering schrijft Friedman over Indiase meisjes die moeten bellen met Amerikanen die hun rekeningen niet hebben betaald. 'Zij hoort in haar callcenter over een afstand van een halve wereldbol de hartverscheurende verhalen van verenzaamde en arme mensen die niemand meer hebben om hen te steunen.'

Een beter voorbeeld dat er er iets grondig mis is in de huidige maatschappij is er volgens Kuiper niet. 'We leven in een onthechte wereld waarin mensen de weg naar elkaar zijn kwijtgeraakt. Deze ontregeling is mede zichtbaar in de financiële en economische crisis.'

Kuiper organiseerde hierover deze week een symposium. Om uit de huidige crisis te komen moeten we ook deze morele crisis te lijf, vinden hij en andere sprekers. We moeten niet alleen kijken naar de markt en de overheid, maar ook naar een derde dimensie. Noem het de samenleving, of het moreel kapitaal of - zoals econoom Arjo Klamer doet - Oikos. In deze dimensie gaat het niet om vraag en aanbod of wetten en regels, maar om waarden als vertrouwen, liefde, zorg en loyaliteit. *It's trust, stupid* is een veel gehoorde uitspraak onder deze derdewegdenkers, die

meestal van christelijken huize zijn.

Margaret Thatcher, de oud-premier van Groot-Britannië, is ook bij Kuiper de gebeten hond. 'Ze geloofde vurig in de vrije markt. De rest was niet relevant, vond ze. *'There is no such thing as society'*, zei ze ooit, maar door het uithollen van de samenleving zijn mensen hun zekerheid gaan zoeken in een individualistische en dikwijls utopische welvaartsdroom.'

Dat ging gepaard met een sterke toename van de hebberigheid,

zegt Jan Jacob van Dijk, hoogleraar christelijk sociaal denken en CDA-Kamerlid. 'Nu we het geloof in het hiernamaals verloren hebben, moet het hiernumaals hartstikke goed zijn. Enige tegenslag wordt niet geaccepteerd.'

'Mag ik nog even over de bonus- en beginnend?', vraagt Arjo Klamer, de meest spirituele econoom van Nederland. 'Veel mensen - ook ik - hebben de neiging verontwaardigd te zijn als iemand een bedrijf te gronde richt en vervolgens met miljoenen vertrekt. Maar welbeschouwd is meewarigheid een betere reactie. Als iemand 20 miljoen nodig denkt te hebben als compensatie, is dat eigenlijk enorm triest.'

Om uit deze crisis te komen moet het vertrouwen weer worden hersteld; daar zijn alle sprekers van overtuigd. Van Dijk: 'Laatst ging ik met iemand mee die

een persoonsgebonden budget wilde aanvragen voor zijn kind met het syndroom van Down. Hij moest 233 pagina's aan formulieren invullen: 233 pagina's! Ons hele systeem is gebaseerd op wantrouwen.'

Niet de hele zaal is overtuigd. 'Het is simpel om in abstracte concepten te praten', zegt een toehoorder, 'maar wat kunnen we eraan doen?'

Dat is inderdaad niet eenvoudig, zegt Klamer. 'Vertrouwen ontstaat in velden waar de overheid geen greep op heeft. We moeten het zelf doen.' Klamer is daar al mee bezig. 'Ik voer nu bijvoorbeeld een gevecht met mijn decaan. Hij zoekt de oplossing sterk in regels en de markt. We moeten bedrijfsmatig werken. Onze studenten zijn onze klanten geworden. Ik ben bang dat we daarmee het vermogen verliezen om collegiaal met elkaar om te

gaan op basis van vertrouwen.'

Van Dijk verwacht ook weinig van extra regels. 'Als we kiezen voor de logica van de regel zullen de mensen alleen maar onverschilliger en later ontevredener worden.' De CDA'er kijkt voor de oplossing liever naar Drachten. 'Daar hebben ze op een verkeersplein alle stoplichten, verkeersborden en verkeersregels afgeschaft. Sindsdien is het veel veiliger en de doorstroming is ook nog eens veel beter. We hebben dus geen regels nodig om ons beter te gedragen.'

Ook Klamer heeft een groot vertrouwen in het goede van de mens. 'Adam Smith (de grondlegger van de economische wetenschap, red.) zei al: het is onze natuur om sympathie te voelen voor onze medeburgers. We zijn van nature altruïstisch. Egoïsme is meer een kwestie van kortzichtigheid, van niet welbegrepen eigenbelang.'